

XXXII. ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYTUDOMÁNYI IRODALMUNK

1873-ban és 1874-ben.

II.

A szemlére vett évek másodikának irodalmi termékeivel az állat- és növénytudomány köréből sokkal rövidebben vethetünk számot, mint a megelőző évben megjelentekkel. Bő után szűk esztendő következett.

Az irodalom egyik ága sem hozott még csak közepes termést sem. S ha a megelőző évben a tudományos és legalább a tankönyv irodalom élénkebb lendületnek látszott indulni, most jóformán hanyatlást kellene constatálnunk; különösen a szorosan vett tudományos értekezések fogyatkozása szembeszökő; a mit különben korántsem mernénk a munkakedvhanyatlásával párhuzamba tenni. Lehetnek időszakok, mikor a munkások sokkal inkább el vannak foglalva megkezdett dolgaikkal, semhogy a typographusnak is munkát adhatnának, s meglehet, hogy a közelebbi évek meghozzák majd e nagy csendesség indoklását is azon művekben, melyek talán épen az elmúlt év csendjében születtek.

1874.

Tudományos Akadémiánk kiadványaiban, néhány elhunyt jelesünk felett tartott emlékbeszédeken kívül csak két művet lelünk szemlénk számára; egyet a növénytan, egyet az állattan köréből.

Kalchbrenner Károly, veterán tudósunk, a m. tud. Akadémia 3-ik osztályának megbízásából és Schulzer István kéziratának felhasználásával (Schulzer és saját észleletei és rajzai nyomán) régebben tervezett művének első füzetét már 1873-ban bemutathatta a nyilvánosságnak: „Magyarország Hártyagombáinak válogatott képei“ — „Icones selectae Hymenomycetum Hungariae“, colum-

nariter magyar és latin nyelven. Teljesség kedvéért itt említjük az első füzetet is a másodikkal. Első füzete 21 magyar gombafaj leírását adja 10 táblával, második füzete 29 fajét szintén 10 táblával. Pompás, folióalakú mű, mely nagyságra és kiállításra, még díszét sem véve ki, Fri es jeles művének, az „Icones selectae Hymenomycetum etc.“-nak méltó párja. Az egész művet 3 füzetre tervezték, de a terjedelme nincsen határozottan megszabva.

Frivaldszky János „Magyarország téhelyröpiinek futonczféléi“ című dolgozata (székfoglaló értekezés akadémiai rendes taggá választása alkalmából), a magyarországi Carabidákra vonatkozó összes szét-szórt adatokat összefoglalva, e bogárcsaládnak honunkban élő képviselőit sorolja elő — (92 nem, 488 faj és számos válfaj). A nagy szorgalommal készített munka kicsiny ugyan, de igen becses adalék Magyarország faunájához.

A m. kir. földtani intézet Évkönyvében Dr. Páva y Vajna Elek (†1874) egy új Echinolampas-fajt ír le az ásadék tüskés állatok rendjéből; a „Földtani Közöny“-ben, Böckh János a Bakony déli részéből, Hantken Miksa a zirczi eocen rétegekből, Koch Antal Kolozsvár vidékéről, Kókán János az árpádi lelhelyről, Rybár István Ungvár környékéről sorolnak elő kövült állatokat.

Majláth Béla az „archaeologiai közlemények“-ben tanulmányokat közöl az ember eredetének történelméből leírva a baráthegyi barlangban (Liptó megyében) talált emberi csontmaradványokat és kőszerszámokat. — Az „Erdészeti Lapok“-

ban Kriesch János cikksorozata „erdeink lakói“ cím alatt az emlősöket tárgyalja erdészeti szempontból. — A magyar Kárpát-egylet első évkönyvében „a vad és vadászat a magas Tátrában“ című kisebb értekezésen kívül érdekes „a méhtenyésztés körrajza a központi Kárpátokban és környékén.“ H r a d s z k y Józseftől. Különben két méhészeti könyv is jelent meg: „*A méhészet kézikönyve*“ írta Dr. T ó t h Imre, kiadja az orsz. m. gazdasági egyesület. Hasznavehető könyv ugyan, de a méhek természetrajzát tárgyaló rész nem áll egészen a tudomány színvonalán. Sebes Károly: „Vezérfonal a méhészetről, avagy rövid értekezés, hogy kelljen a méhek körül okszerűen bánni.“ Egyes tévedései daczára, eredetisége és az író saját tapasztalásain alapuló, hazai viszonyainkhoz alkalmazott megjegyzései érdemessé teszik a terjesztésre. B o c k Károly egúszságtanát *a nép számára*, Dr. I z s ó Lajos fordította le magyarra. Elterjedése már emberbaráti szempontból is kívánatos. — Az alkalmazott állattanból, egyéb gazdaságiakat mellőzve, G r u b i c z y Géza kis könyvét említjük meg „a tyúkászat“-ról. K á r p á t i Endre „állatmuzeum“-ában utasítást ad különféle állatoknak gyűjtemények számára való kitömésére és eltartására, valamint az állatok csontvázainak elkészítésére. Utasításai azonban nem mindig jók, s nem is mindenütt helyesek; a szerző ügybuzgalma azonban megérdemli a figyelmet.

Tankönyv irodalmunk termékei: Fillinger Károly „a növények természetrajza“, melynek megírására a szerzőt többek közt talán az a körülmény is indította, hogy a Thomé növénytanának fordításához használt ábrák kárba ne vesszenek. — Mihálka Antal „*állattan elemei*“, átdolgozta Fillinger Károly; az átdolgozás nem igen fokozta a munka eddigi becsét. — „Az ember testének szerkezete és

élete“ Dr. Thomé után fordította P a s z l a v s z k y József. Tulajdonképpen Thomé állattani tankönyvének első része; némi csekély botlásoktól eltekintve még annak is jó szolgálatot fog tenni, ki az emberi test szerkezetével részletesebben óhajt megismerkedni. — D o r n e r József „az állattan elemei, II. rész: madarak, hüllők és halak“ elég jó volna, ha az állatok helyes elnevezésére több gondot fordítana; a III. részben azonban („gerincztelen állatok“) már némi hibás felfogás is mutatkozik.

A természet mind három országot magukban foglaló tankönyvek a következők: Kriesch János „*A természetrajz elemei*“ 4-ik kiadás. Részletesebben is volt ismertette a „Budapesti Szemle“ 5-ik kötetében. E bírálat szerint, melylyel mi is egyet értünk, „Kriesch az új gyakorlati módszert megkísérelte hazai középtanodáinkba is átültetni és kísérlete általában véve sikerültnek mondható. Az egyes jellemző alakok többnyire jól vannak kiválasztva, és különös súly van a belföldi állatokra és főleg azokra fektetve, melyek tulajdonságaik, hasznos vagy káros voltak miatt reánk nézve különös fontosságúak. A leírások élénkek, néhol kitünőek, itt-ott azonban phrasisokba csapnak át. A nyelv eléggé gördülékeny s az előbbi kiadásokénál sokkal magyarosabb. A szövegbe nyomott számos és többnyire jó fametszetű ábra nem kis mértékben mozdítja elő a csinos kiadású könyv használhatóságát. Az állat- és növénytani rész egész berendezése kifogástalan. . . . Fordúlnak ugyan benne elő egyes apróbb hibák, de azok a becsét nem igen csökkentik, s bátran legjobb tankönyveink közé sorozhatjuk.“ — P a p János „*A természetrajz elemei*.“ Első részéről, az állattanról, már a múlt évi átnézetben megemlékeztünk; 1874-ben megjelent II. és III. részében a növénytanak 38 lapot szentel, miből az *általános részre* 12 lap esik; a többi

26 lapon pedig mintegy 180 növény van tárgyalva. — Seidel Pál: „Képes természetrajz, különös tekintettel a gazdaságra és az egészségtanra“ 3-ik javított és bővített kiadás; világos bizonyítéka annak, hogy mit lehet adni a címre. Szerző az állat-ant a gazdaságra és az egészségtanra való tekintettel 32 lapon, a növény-ant pedig, szintén tekintettel a gazdaságra és egészségtanra, 13 lapon végzi. — A gyermekirodalom-

ban 4 oly könyvecske jelent meg ez évben, mely tárgyát az állatok köréből választotta, de nem igen lehet róluk elmondani, hogy a háládatos tárgyat valami jó sikerrel lettek volna képesek a zsenge korúak számára feldolgozni.

A budapesti könyvkereskedők közt Hoffmann és Molnár urak (Eggenberger-féle könyvkereskedés) vették legtevékenyebb részt a természetrajzi könyvek kiadásában.

XXXIII. AZ 1874-ben ELHÚNYT TUDÓSOK NEKROLOGJA.

ANGSTRÖM, ANDERS JONAS. Híres physikus; született 1814-ben, aug. 13-ikán Medelpadban; atyja lelkész volt. 1833-tól kezdve Upsalában tanult, 1839-ben promoveált, s még ugyanazon évben a physikai, 1843-ban a csillagtani tanszék assistense, 1858-ban a physika tanára az upsalai egyetemen. Főmunkái a szinképelemzéssel foglalkoznak, s érettek a londoni Királyi Társaság (Royal Society) 1870-ben az arany Rumford-éremmel tüntette ki szerzőjüket. Első alkalom, hogy svéd tudós e megtiszteltetésben részesült. Tagja volt a stockholmi tudományos akadémiának és az upsalai tudós társaságnak. Elhúnyt 1874 június 21.

BACHMANN, JOHN (lelkész), az amerikai természetvizsgálók egyik legidősebbje, leginkább az állattan terén szerzett érdemeket. Elhúnyt Charlestonban, február 24.

BAYAN, FERDINAND, tehetséges fiatal palaeontolog, a párisi école des mines assistense, a francia geologiai társaság titkára; leginkább kagylótani dolgozatairól ismeretes. Szept. 24-ikén hűnyt el, 29 éves korában.

ÉLIE DE BEAUMONT (Jean Baptiste Armand Leonce) híres francia geogról Cotta Bernhard a következő

sorokkal emlékezik meg: „Élie de Beaumont 1798 szept. 25-ikén született Canonban, Calvados departementban. Régi, híres család sarjadéka lévén, a „Collège Henri IV“ intézetben nevelték, azután az école polytechniquebe és 1819-ben az école des mines-be lépett. 1821-ben a kormány további tudományos és gyakorlati-bányászati kiképzés végett, tanuló barátjával Dufrenoyval együtt néhány évi utazásra küldötte, különösen Angolországba. Viszátértével mint mérnök és később mint főmérnök foglalt helyet a bányási karban. 1829-ben az école des mines és 1832-ben egyszersmind a collége de France tanára lett. Hivatalos pályáján később a bányák főigazgatójává (inspecteur général des mines) és szenátorrá léptették elő. 1835-ben a párisi tudományos akadémia tagjává, s 1853-ban *Arago* helyére az akadémia állandó titkárává választották, a mely díszes hivatalt elhúnytáig viselte. — Legnagyobb érdeme a tudományban és hazája iránt kétségkívül Franciaország geologiai térképe, melyet barátjával Dufrenoyval együtt dolgozott és adott ki 1840-ben, 6 lapon és 2 kötet szöveggel (2-ik kiadása 1855). Nagyobb feltűnést ébresztett azonban a geologok között a hegylán-

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.